

התנהגויות לא מוסריות של בני נוער בסביבת האינטרנט

מור דשן
אוניברסיטת בר-אילן
mor@amit.org.il

דן בוכניק
אוניברסיטת בר-אילן, בית ספר
גבוה לטכנולוגיה ירושלים
dan.biu.rg@gmail.com

Immoral Behavior of Adolescents in a Virtual Environment

Dan Bouhnik
Bar-Ilan University,
Jerusalem College of Technology

Mor Deshen
Bar-Ilan University

Abstract

This research examined adolescents surfing characteristics and their behavior in the internet environment. A questionnaire relating to the subject was distributed among 1,048 high schools students in the 7th – 11th grades in secular and religious public schools in the north, center and in the south. The questionnaire examined immoral behavior on the internet, such as harassment, downloading of prepared papers, downloading of movies and falsifying personal information, differences were found relating to gender, religious definition, years of surfing experience and daily surfing time.

About half of the youth who answered the questionnaire reported exposure to pornography, a quarter of them accidentally and most of them over the internet. A clear dependency was found between internet pornography exposure to gender, religious definition and internet experience.

Most of the net surfing is done from the home or friends homes on computers without sieve programs. Many of the youth report high involvement in immoral behavior over the net. The parents and the educational system must be provided with tools to enable them to instruct the children on proper internet behavior.

Keywords: network harassment, visits to pornography sites, assuming false identity, copying homework & papers, gender, religious definition

תקציר

מחקר זה בדק את מאפייני הגלישה של בני הנוער ואת ההתנהגויות שלהם בסביבת האינטרנט. שאלון מאפייני שימוש באינטרנט הועבר בקרב 1048 תלמידי כיתות ז' עד י"א, בבתי ספר תיכוניים, ממלכתיים וממ"ד, בצפון, במרכז ובדרום הארץ. השאלון עסק בהתנהגויות לא מוסריות בסביבת האינטרנט, כמו הצקה, הורדת עבודות מוכנות, הורדת סרטים ומסירת פרטים אישיים שקריים. במחקר נמצאו הבדלים הקשורים למגדר, להגדרה דתית, לוותק הגלישה בשנים ולהיקף שעות הגלישה ביום.

בנוסף, דיווחו כמחצית מבני הנוער שהשיבו לשאלון על כך שנחשפו לפורנוגרפיה, רבע מתוכם בטעות ורובם המכריע דרך האינטרנט. נמצאה תלות מובהקת בין היקף החשיפה לפורנוגרפיה דרך האינטרנט ובין מגדר, הגדרה דתית וותק השימוש באינטרנט.

עיקר הגלישה באינטרנט מתבצעת מהבית או מבית של חברה, כאשר ברוב המקרים של הבתים לא מתוקנות תוכנות סינון ובקרה. במקביל בני נוער רבים מעידים על מעורבות גבוהה בפעילויות הנחשבות לא מוסריות בסביבת האינטרנט. יש לסייע להורים ולמערכת החינוך במתן כלים להנחיית בני הנוער לגבי ההתנהגות המצופה מהם בסביבת האינטרנט.

מילות מפתח: הצקה באינטרנט, כניסה לאתרים פורנוגרפיים, התחזות למישהו אחר, העתקת עבודות ושיעורים, מגדר, הגדרה דתית.

מבוא

כללי ההתנהגות באינטרנט מתעצבים על ידי אינטראקציות בין בני הנוער, בעיקר עם עצמם, וכמעט ללא הנחייה חיצונית ומעורבות של מבוגרים משמעותיים כמו הורים ומורים (Bradley, 2006). יש הסוברים שבאינטרנט אנשים מעיזים לבצע מעשים לא מוסריים שלא היו מעלים על דעתם לעשות במפגש פנים מול פנים, ולכך מייחסים סיבות שונות. אחד הגורמים המאפיינים את הסביבה הווירטואלית והרלוונטי לדיוננו הוא האנונימיות שנוצרת ברשת. האנונימיות יוצרת אצל המשתמש תחושה חזקה של חופש לנהוג כרצונו, ללא חשש שייתן את דין על התנהגות "לא ראויה" מחד, וללא גילוי חולשות ורגישויות אישיות מאידך. יש כאן תהליך של הסרת עכבות, שבו משתחררים מעצורים כדי לנהוג בצורה יותר אותנטית, לפי תווי אישיותו של המשתמש ותכונותיו הבסיסיות (ברק, 2006). סיבה נוספת לריבוי התנהגויות שנחשבות לא מוסריות בסביבת האינטרנט היא ההתנהגות לפי קוד-התנהגות המקובל בסביבה זו. הימצאותו של אדם בתוך קבוצה יוצרת לעיתים תופעה של ביטול הצביון האישי, ירידה במודעות העצמית, תחושה של אובדן זהות עצמית והתמזגות בקבוצה גדולה. כל אלו גורמים להיחלשות של העכבות המוסריות (אטקינסון, ר' ל', אטקינסון, ר' צ', בם וסמית, 1995). מחקרים רבים מראים שככל שיש פחות רמזים חברתיים, כך אנשים יותר מרוכזים בעצמם, פחות מודאגים מהאופן שבו הם נראים ונתפסים בעיני אחרים וכך עולה הפעילות הלא מוסרית שלהם. הדבר בוודאי נכון כאשר הפעילות היא אנונימית, אבל לא רק. גם כאשר מדובר על אינטראקציות בין אנשים שמכירים ביניהם, החוסר ברמזים חברתיים כמו: קול ותנועות גוף שקיימים במפגשי פנים מול פנים ונעדרים מהסביבה הווירטואלית, משפיעים על ההתנהגות (Collins, 1992). אנונימיות באינטרנט והיעדר משוב חברתי גורם להתרת הרסן עד כדי שיבוש הפעילות של החברה (Rheingold, 1994). התייחסות לסביבה זו כמשהו לא אמיתי, כאל משחק או אתגר אינטלקטואלי פוגעת בשיפוט המוסרי (Stewart, 2000) מעבר לכך, יש הטוענים, שעצם העובדה שקשה יותר ליחס למישהו ספציפי את העבירה, וכתוצאה מכך קשה יותר להעניש, מגבירה את הפעילות הלא מוסרית באינטרנט (Adam, 2002; Willard, 1998). ווילארד (Willard, 2004) מסכמת את הסיבות לריבוי התנהגויות לא מוסריות באינטרנט בשלושה משפטים קצרים:

- **לא יכולים לראות אותי** – You can't see me – לגולשים ברשת יש תחושה שלא רואים אותם, ובעצם זה לא הם שמבצעים את המעשים' אלא הדמות הווירטואלית שלהם, שאיננה קשורה למציאות, היא המבצעת את המעשים.
- **אני לא יכול לראות אחרים** – I Can't see you – הגולשים לא מקבלים מספיק רמזים לתוצאות של המעשים שלהם, לא רואים שפוגעים במישהו אחר, וזה משפיע על חוסר האמפטיה שלהם.
- **כולם עושים את זה** – Everybody does it – ככה מקובל.

הצקה באינטרנט

תחת הכותרת של הצקה ובריונות באינטרנט נכנסות התנהגויות כמו דיבור גס ולא מנומס, איומים, הערות פוגעות, הטרדה חוזרת ונשנית. הטרדה ברשת הינה פעילות מכוונת ואגרסיבית כלפי מישהו אחר ברשת. בין השאר מדובר על איומים, והבכה של המוטרד. להבדיל מהצקה בחיי היומיום, ברשת, במקרים רבים, המוטרד לא יודע מי מטריד אותו (Campbell, 2005; Lanhart, 2007; Willard, 2007). כ-20% מבני הנוער נפגעו באינטרנט מהצקה, כאשר יש הבדלים באחוז הנפגעים בין הארצות השונות (Hasebrink, Livingstone, Haddon & Ólafsson, 2009). מחקרים מראים שתופעת הבריונות פנים מול פנים רחבה יותר מאשר הבריונות ברשת, ובנים מטרידים יותר מאשר בנות (Campbell, 2005; Mesch, 2009a; Slonje & Smith, 2008; Smith et al., 2008).

כניסה לאתרים פורנוגרפיים

האינטרנט ביחס למקורות אחרים מהווה מקור מרכזי לחשיפה לפורנוגרפיה עבור בני הנוער, ובנים מעידים שנחשפו יותר מאשר בנות. כ-50% מבני הנוער נחשפו לאתרים פורנוגרפיים באינטרנט (Livingstone & Bober, 2005; Hasebrink et al., 2009). קרוב ל-50% ממי שנחשף לפורנוגרפיה באינטרנט מציין שהחשיפה נעשתה בטעות (למיש, ריב"ק ואלוני, 2009; Hasebrink et al., 2009). מש (Mesch, 2009b) מצביע על כך ש-15% מבני הנוער מעידים על כך שמתמשים באינטרנט באופן שוטף על מנת לגלוש לאתרי פורנוגרפיה. גם הוא מצא קשר בין חשיפה לפורנוגרפיה ובין מגדר, ובנוסף מצא קשר חיובי בין הגדרה עצמית כחילוני ובין חשיפה לפורנוגרפיה. מש טוען, שהחשיפה לפורנוגרפיה באינטרנט איננה קשורה לעובדה שהזמינות באינטרנט גבוהה, אלא החשיפה קשורה למאפייני בני נוער בסיכון המתמכרים גם לפורנוגרפיה ברשת.

מסירת פרטים אישיים לא נכונים והתחזות למישהו אחר

העמדת פנים שאתה מישהו אחר, מקובלת ברשת. יש המנצלים את השימוש בזהות בדויה כדי להציק לאחרים מבלי להיתפס. אחרים עושים זאת כדי להציג עצמם באופן שונה ממה שהם באמת (Willard, 2007). 40% מבני הנוער מעידים שניצלו את האינטרנט כדי להתחזות למישהו אחר (Livingstone & Bober, 2005). גם גרוס (Gross, 2004) מצא שמתבגרים רבים מנצלים את האפשרות לאנונימיות ומדווחים על זהות בדויה ברשת, על גיל גבוה יותר, ואף מציגים עצמם תחת מגדר שונה. במקרים רבים הדיווח הכוזב נעשה על ידי שני חברים ביחד. בדרך כלל מדווחים בני הנוער שהדבר נעשה "בשביל הכיף", לעיתים הם מדווחים שהדיווח הכוזב נועד כדי להגן על פרטיותם וביטחונם.

הורדת מוסיקה וסרטים

הינמן (Hinman, 2005) מתאר שרוב האנשים לא היו מעלים בדעתם לגשת למשרד של חבר ולקחת ללא רשות משולחן תמונה או סרט. לעומת זאת, אם התמונה או הסרט נמצאים באתר האינטרנט יש בהחלט סיכוי שייקחו אותם, אפילו מבלי לבקש רשות. ההבדל בין שני המצבים הוא שלקחת מוצר ממשי, מעמידה את בעליו בחוסר (לחבר לא תהיה יותר התמונה או הסרט), בעוד שלקחת מוצר וירטואלי אינה כך – בעליו לא ירגיש כלל שהתמונה הורדה כי המקור עדיין נמצא אצלו. הקלות של שכפול העותק, מורידה את החשיבות של ההעתק המקורי. אנשים רבים חושבים שעצם הימצאות פריט ברשת יש בכך משום אישור שהמוצר מותר לכל דורש בחינם. מקלה גם העובדה שבדרך כלל לא מכירים באופן אישי את בעל התמונה או הסרט באינטרנט. להבדיל מלקחת חפץ משולחן של חבר או ממישהו שרואים ומכירים אותו באופן אישי.

על פי נתוני האיחוד האירופי (European Commission, 2007) הורדות של תוכנות, מוסיקה וסרטים פופולריות יותר אצל בנים.

העתקת עבודות ושיעורים – פלגיאט

בשנים האחרונות יש גידול עצום בהיקף האתרים המציעים עבודות מוכנות להורדה. נראה, שבעוד תלמידים שמעתיקים בבחינות או מעתיקים עבודות מודעים לכך שזה אסור, אלה המורידים עבודות מהאינטרנט לא חושבים שיש עם זה בעיה (Baum, 2005). אחד מכל חמישה ילדים מודה שהוריד עבודה מוכנה מהאינטרנט עבור בית הספר (Livingstone & Bober, 2005). יערי (2004) מצאה שבסביבה הווירטואלית יש עמדה חיובית יותר ונכונות לבצע מעשי פלגיאט מאשר בסביבת הדפוס. נראה שהרוב המכריע של הסטודנטים באוניברסיטה מרמים ומגישים עבודות שאינן שלהן מדי פעם או באופן קבוע. כיוון שכל כך קל להעתיק עבודה ברשת, הרי שהפיתוי גדול מדי ורבים לא מצליחים להתגבר עליו. בדרך כלל גברים מעורבים יותר בפעילות פלגיאט מאשר נשים (Szabo & Underwood, 2004).

מצאנו שרוב ההתנהגויות הלא מוסרות כמו: בריונות מקוונת, כניסה לאתרים פורנוגרפיים, מסירת פרטים לא נכונים והתחזות, העתקת תוכנות והורדת עבודות מוכנות, שכחות יותר בקרב בנים (Hasebrink et al., 2009). ראינו שיש התנהגויות לא מוסריות ששכיחותן בסביבה הווירטואלית גבוהה יותר מאשר בחיי היומיום כמו חשיפה לפורנוגרפיה, מסירת פרטים אישיים לא נכונים והתחזות, הורדת מוסיקה וסרטים והעתקת עבודות מוכנות. לעומת זאת, בריונות שכיחה בחיי היומיום יותר מאשר בסביבת האינטרנט.

מתודולוגיה

אוכלוסיית המחקר שנבדקה הינה תלמידי בית-ספר תיכון שש-שנתיים, מ-6 בתי ספר שונים ברחבי הארץ, ממלכתיים וממלכתיים דתיים: 1 בצפון, 3 במרכז, 2 בדרום. המדגם הסופי כלל 1048 משיבים, מהם 410 בנים (39.1%) ו-638 בנות (60.9%). המשיבים לומדים בכיתות ז' עד י"א, בין הגילאים 13 עד 17 כאשר הגיל הממוצע הוא 14.87 שנים וסטיית התקן 1.37 שנים. חילקנו את המשיבים לשתי קטגוריות, 673 (64%) תלמידי חטיבת-ביניים ו-375 (36%) תלמידי תיכון. 157 משיבים (24.4%) העידו על עצמם שהם חילונים, 315 משיבים (30.1%) העידו על עצמם שהם מסורתיים, ו-470 משיבים (44.8%) העידו על עצמם שהם דתיים.

מתוך המשיבים ל-1032 יש מחשב בבית (98.5%), מתוכם ל-1013 יש חיבור לאינטרנט מהבית (98.1%), ומתוכם ל-178 משיבים (17.3%) יש תוכנת סינון. ל-644 משיבים (62.6%) אין תוכנת סינון, ו-207 משיבים (20.1%) אינם יודעים אם מותקנת אצלם בבית תוכנת סינון.

ותק השימוש באינטרנט מוצג בשנים ומחושב על ידי הפחתת גיל המשיב מהגיל שבו התחיל לגלוש באינטרנט. ממוצע ותק השימוש באינטרנט בשנים הוא 5.13 שנים וסטיית התקן היא 2.13. חילקנו את המשיבים לשלוש קטגוריות המציינות את ותק השימוש באינטרנט בשנים, כאשר 85 (8%) משיבים בוותק שימוש של עד שנתיים, 474 (45%) משיבים בוותק שימוש של מעל שנתיים ומתחת ל-5 שנים ו-358 (34%) משיבים בוותק שימוש של מעל ל-5 שנים.

היקף השימוש ביום מוצג בשעות. ממוצע היקף השימוש ביום באינטרנט ביום הוא 3.03 שעות וסטיית התקן היא 2.41. חילקנו את המשיבים לשלוש קטגוריות המציינות את היקף השימוש באינטרנט ביום בשעות, כאשר 393 משיבים (38%) גולשים עד שעתיים ביום, 351 משיבים (33%) גולשים מעל שעתיים ומתחת לחמש, ו-200 משיבים (19%) גולשים מעל 5 שעות ביום.

רוב בני הנוער מתחברים לאינטרנט מהבית (95.4%), מבית של חברה (71.8%), ומבית הספר (61.9%). המקומות הפחות פופולאריים לגלישה הם ספרייה (23.6%) ואינטרנט קפה (8.2%).

מבין הפעילויות באינטרנט הנפוצה ביותר היא הורדת מוסיקה וסרטים (81.6%), לאחריה השתתפות ברשתות חברתיות, פורומים וצי'אטים (64.0%), חיפוש מידע (63.8%) ומשחקים (63.5%). פחות פופולאריות הן הכנת שיעורי בית (44%) וקריאה וכתובה של בלוגים (24.9%).

במסגרת המחקר נעשה שימוש בשאלון "מאפייני שימוש באינטרנט" הכולל פרטים אישיים רלוונטיים ומידע על היקף השימוש באינטרנט ואופיו. בין השאר אספנו נתונים על המקומות בהם נוהגים בני הנוער להתחבר לאינטרנט, הרגלי הגלישה של בני הנוער כולל היקף שעות ביום וסוג הפעילות, דעתם של בני הנוער לגבי אמינות המידע באינטרנט, דיווח לגבי מעורבות בפעילות שנחשבת לא מוסרית באינטרנט כמו חשיפה לפורנוגרפיה, הורדת מוסיקה וסרטים, הצקה לחברים, הורדת עבודות מוכנות ועוד.

ממצאים

חשיפה של בני הנוער לפורנוגרפיה

בלוח 1 ניתן לראות כי 47.9% מבני הנוער שהשיבו לשאלון נחשפו לפורנוגרפיה, 26.3% מתוכם טוענים שזה קרה בטעות, כלומר מתוך כלל העונים 12.6% נחשפו לפורנוגרפיה בטעות. רוב מכריע מבין מי שהעיד על חשיפה לפורנוגרפיה, נחשף דרך האינטרנט (44.9% ממי שנחשף לפורנוגרפיה, 21.5% מכלל העונים). על מנת לבחון את הקשר בין מגדר והגדרה דתית בוצעו מבחני חי בריבוע לאי תלות.

לוח 1: תלות בין מגדר ובין חשיפה לפורנוגרפיה

X ²	בנות		בנים		סה"כ		
	%	N	%	N	%	N	
195.88***	31.3	195	76.0	307	47.9	502	נחשפו לפורנוגרפיה
163.75***	90.8	188	32.5	88	26.3	276	מתוכם, טוענים שזה היה בטעות
164.30***	29.2	186	69.5	285	44.9	471	נחשפו לפורנוגרפיה באינטרנט

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

לוח 2: תלות בין הגדרה דתית ובין חשיפה לפורנוגרפיה

X ²	דתי		מסורתי		חילוני		
	%	N	%	N	%	N	
20.90**	43.4	200	47.2	145	61.0	155	נחשפו לפורנוגרפיה
8.26**	66.5	115	53.2	75	52.8	86	מתוכם, בטעות
25.53***	38.1	179	45.1	142	57.6	148	נחשפו באינטרנט

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

מלוח 1 עולה כי קיימת תלות בין מגדר ובין חשיפה לפורנוגרפיה כאשר בנות נחשפות פחות לפורנוגרפיה בכלל ובסביבת האינטרנט בפרט. בנוסף, בנות נחשפות בטעות יותר מאשר בנים.

מלוח 2 עולה כי קיימת תלות בין הגדרה דתית ובין חשיפה לפורנוגרפיה כאשר דתיים ומסורתיים נחשפים פחות לפורנוגרפיה בכלל ובסביבת האינטרנט בפרט. כמו כן, דתיים מעידים שאם הם נחשפים זה קורה יותר בטעות מאשר אצל מסורתיים וחילונים.

התנהגויות הנחשבות לא מוסריות בסביבת האינטרנט

המשיבים התבקשו לדרג שכיחות של התנהגויות בסביבת האינטרנט בסולם ליקרט שבין 1 – אף פעם ל-5 – כמעט כל יום. 29.5% מהעונים העידו שלא הציקו להם אף פעם או רק פעם אחת (ממוצע: 1.53, ס"ת: 1.05), ו-25.2% הציקו לאחרים לפחות פעם אחת (ממוצע: 1.71, ס"ת: 1.09). ממצאים דומים התקבלו בקשר להורדת עבודות, כאשר 41.5% הורידו עבודה לפחות פעם אחת (ממוצע: 1.81, ס"ת: 1.14). 32.5% מהמשיבים מעידים שמסרו על עצמם פרטים לא נכונים באינטרנט לפחות פעם אחת (ממוצע: 1.77, ס"ת: 1.10). לעומת זאת, 92.9% הורידו מוסיקה וסרטים מהאינטרנט לפחות פעם אחת, כשהממוצע הוא לעיתים קרובות (ממוצע: 3.99, ס"ת: 1.19).

קשר בין מגדר ובין התנהגויות הנחשבות לא מוסריות בסביבת האינטרנט

על מנת לבחון האם קיימת תלות בין המגדר ובין שכיחות של דיווח על התנהגויות שונות בסביבת האינטרנט בוצעו מבחני t למדגמים בלתי תלויים, הממצאים מוצגים בלוח 3.

לוח 3: תלות בין מגדר ובין דיווח על שכיחות התנהגויות שונות בסביבת האינטרנט

t	בנות		בנים		כללי		
	SD	M	SD	M	SD	M	
-2.68***	0.91	1.56	0.78	1.41	0.78	1.5	מציקים לך באינטרנט
6.96***	0.85	1.36	1.23	1.81	1.50	1.53	אתה מציק לאחרים באינטרנט
5.57***	0.98	1.58	1.18	1.96	1.90	1.17	מוסר פרטים לא נכונים על עצמי באינטרנט
4.26***	1.03	1.71	1.25	2.01	1.14	1.18	מוריד עבודות מוכנות מהאינטרנט
2.92**	1.16	3.94	1.10	4.15	1.02	3.99	מוריד סרטים ומוסיקה

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

מהממצאים בלוח 3 עולה שנמצאה תלות מובהקת סטטיסטית בין היות הנבדק מטרה להצקה ובין מגדר, כאשר בנות מהוות קרבן להצקה באינטרנט יותר מבנים, ובנים מציקים לאחרים באינטרנט

יותר מבנות. בנוסף, נמצא כי יש תלות מובהקת סטטיסטית בין המגדר ובין מסירת פרטים לא נכונים באינטרנט. בניסוי נוסף בתכיפות גבוהה יותר למסור באינטרנט פרטים לא נכונים לגבי עצמם מאשר בנות. ממצא נוסף מצביע על כך, שקיימת תלות בין המגדר ובין התכיפות שהנשאלים מורידים מהאינטרנט עבודות מוכנות, מוסיקה וסרטים. בניסוי נוסף בתכיפות גבוהה יותר מבנות, להוריד מהאינטרנט גם עבודות מוכנות וגם מוסיקה וסרטים.

קשר בין הגדרה דתית ובין התנהגויות הנחשבות לא מוסריות בסביבת האינטרנט
 על מנת לבחון האם קיימת תלות בין הגדרה דתית ובין דיווח על שכיחות של התנהגויות שונות בסביבת האינטרנט בוצע ניתוח שונות חד גורמי (One way Anova).

לוח 4: תלות בין הגדרה דתית ובין דיווח על שכיחות של התנהגויות שונות בסביבת האינטרנט

F	דתי		מסורתי		חילוני		
	SD	M	SD	M	SD	M	
0.26	0.88	1.51	0.84	1.48	0.86	1.53	מציקים לך באינטרנט
22.22***	0.81	1.32	1.11	1.62	1.23	1.84	אתה מציק לאחרים באינטרנט
5.8**	1.00	1.64	1.10	1.69	1.17	1.92	מוסר פרטים לא נכונים על עצמי באינטרנט
2.06	1.07	1.75	1.17	1.92	1.19	1.85	מוריד עבודות מוכנות מהאינטרנט
32.32***	1.24	3.73	0.99	4.19	0.98	4.37	מוריד סרטים ומוסיקה מהאינטרנט

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

מהממצאים בלוח 4 עולה כי יש תלות מובהקת סטטיסטית בין התדירות שבה הנבדק מציק לאחרים ובין הגדרה דתית. חילוניים נוטים בתכיפות גבוהה יותר להציק לאחרים באינטרנט, אחריהם מסורתיים ודתיים בתכיפות הנמוכה ביותר. בנוסף, נמצא כי יש תלות מובהקת סטטיסטית בין הגדרה דתית ובין מסירת פרטים לא נכונים באינטרנט. חילוניים נוטים בתכיפות גבוהה יותר למסור באינטרנט פרטים לא נכונים לגבי עצמם מאשר מסורתיים ודתיים. ממצא נוסף מצביע על כך שקיימת תלות בין הגדרה דתית ובין התכיפות שהנשאלים מורידים מוסיקה וסרטים מהאינטרנט. חילוניים נוטים להוריד מוסיקה וסרטים בתכיפות גבוהה יותר מהמסורתיים, ואלו נוטים להוריד בתכיפות גבוהה יותר מהדתיים. לגבי שאר ההתנהגויות לא נמצאו הבדלים מובהקים סטטיסטית לפי הגדרה דתית.

קשר בין ותק שימוש באינטרנט בשנים והיקף שימוש באינטרנט בשעות ביום ובין התנהגויות שנחשבות לא מוסריות בסביבת האינטרנט
 על מנת לבחון האם קיימת תלות בין ותק השימוש באינטרנט בשנים והיקף השימוש באינטרנט בשעות, ובין דיווח על שכיחות של התנהגויות שונות בסביבת האינטרנט בוצע ניתוח שונות חד גורמי (One way Anova).

לוח 5: תלות בין ותק שימוש באינטרנט ובין דיווח על שכיחות של התנהגויות שונות בסביבת האינטרנט

F	מעל 5 שנים		עד 5 שנים		עד 2 שנים		
	SD	M	SD	M	SD	M	
2.06	0.93	1.58	0.82	1.49	0.78	1.4	מציקים לך באינטרנט
23.07***	1.28	1.85	0.34	1.40	0.80	1.26	אתה מציק לאחרים באינטרנט
5.67**	1.20	1.91	1.04	1.72	0.95	1.52	מוסר פרטים לא נכונים
10.77***	1.28	2.11	1.03	1.71	0.85	1.52	מוריד עבודות מוכנות מהאינטרנט
10.63***	1.06	4.26	1.06	4.07	1.22	3.69	מוריד סרטים ומוסיקה מהאינטרנט

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

מהממצאים בלוח 5 עולה שככל שעולה ותק הגלישה בשנים, כך עולה התדירות שבה המשיב מציק לאחרים, מוסר פרטים לא נכונים באינטרנט ומוריד עבודות מוכנות ומוריד מוסיקה וסרטים.

לוח 6: תלות בין היקף שעות גלישה ביום ובין דיווח על שכיחות התנהגויות שונות באינטרנט

F	5 שעות ומעלה			בין 2 ל-4 שעות			עד שתיים			
	SD	M	N	SD	M	N	SD	M	N	
8.46***	1.08	1.73	199	0.86	1.52	350	0.75	1.42	392	מציקים לך באינטרנט
23.71***	1.34	1.91	199	1.01	1.60	349	0.79	1.3	391	אתה מציק לאחרים
6.09**	1.20	1.7	198	1.12	1.84	347	0.97	1.61	390	מוסר פרטים לא נכונים
17.86***	1.36	2.25	198	1.07	1.82	347	1.02	1.67	391	מוריד עבודות מוכנות
59.77***	0.98	4.43	189	0.81	4.40	349	1.22	3.65	388	מוריד סרטים ומוסיקה

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

מהממצאים בלוח 6 עולה שככל שעולה היקף שעות הגלישה ביום, כך עולה התדירות שבה המשיב מהווה מטרה להצקה, הנבדק מציק לאחרים, מוסר פרטים לא נכונים באינטרנט, ומוריד מוסיקה, סרטים ועבודות מוכנות מהאינטרנט.

סכום ומסקנות

בעשור האחרון נכנס המחשב הביתי והחיבור לאינטרנט לרוב הבתים, כאשר בני הנוער מנכסים לעצמם את המחשב ואת הגישה לאינטרנט. זהו הרגע האחרון שבו המבוגרים, הורים ומורים, צריכים לקבל החלטה אם הם מעוניינים להשפיע על מה שקורה לבני הנוער בסביבת האינטרנט או שהשפעתם תצטמצם רק לפרטים שוליים בחיי היומיום של המתבגרים. שאלה נוספת החייבת להישאל היא האם המבוגרים מודעים לתוצאות ולמחיר שישולם והיה ולא תהיה להם השפעה על הנעשה בסביבת האינטרנט. יש לזכור כי רוב הגלישה של בני הנוער מתבצעת מהבית או מביתו של חבר שם, לכאורה, אמורה להיות השגחת הורים. הממצאים שלפנינו מעמידים את ההורים במרכז בכל הקשור ליכולת השפעתם על ההתנהגות של בני הנוער בסביבת האינטרנט. אך למעשה, המצב היום הוא שאין בבתיים מדיניות ברורה באשר לאינטרנט, ולא ברור למתבגרים מה מותר ומה אסור (Burnam, 2005).

כמחצית מבני הנוער שהשיבו לשאלון נחשפו לפורנוגרפיה, 26.3% מתוכם טוענים שזה קרה בטעות. הרוב המכריע מבין מי שהעיד על חשיפה לפורנוגרפיה, נחשף דרך האינטרנט. ממצאים אלה מתאימים למחקרים שנעשו בארה"ב ובאירופה (Livingstone & Bober, 2005). למיש וריב"ק (2006) הגיעו במחקרן לאחוז חשיפה גבוה יותר.

את אחוז החשיפה הגבוה לאתרים פורנוגרפיים ניתן להסביר על ידי האחוז הנמוך של הבתים שבהם מותקנת תוכנת סינון. מתוך כל המשיבים לשאלון, פחות מרבע מהעונים העידו שמתוקנת אצלם תוכנת סינון בבית. נתונים אלה נמוכים בהרבה מהנתונים שהתקבלו במחקרים מקבילים בארה"ב ובאירופה (European Commission, 2007; Hasebrink et al., 2009; Lenhart & Madden, 2007; Macgill, 2007). אף נמוכים גם ביחס למחקרים שנעשו בארץ (למיש, ריב"ק ואלוני, 2009). יכול להיות שחלק מבני הנוער שהשתתפו במחקר אינם מודעים לכך שמתוקנת אצלם בבית תוכנת סינון, או שלא רצו לחשוף את העובדה שמגבילים אותם. למרות הסתייגויות אלה, סביר להניח שהממצאים אכן משקפים את המצב, ושלרוב בני הנוער אין בבית תוכנות סינון, עובדה שמשפיעה גם על אחוז החשיפה לאתרים פורנוגרפיים בכוונה ובטעות. נראה שההורים, להבדיל מהמורים בבתי הספר, אינם מודעים מספיק לצורך לחסום את הגישה לאתרים לא ראויים, ובני הנוער לומדים מכך שאין בגלישה לאתרים אלה מהבית שום פסול. חשיבות החסימה גדולה עוד יותר על רקע מיעוט הדיאלוג בין המבוגרים ובני הנוער בהקשר להתנהגות המצופה מהם בסביבת האינטרנט. לכן, יש צורך לקיים הסברה בקרב הורים בהקשר לחשיבות של התקנת תוכנת סינון, וכן לסייע להורים לקבל החלטה בנושא. התקנת תוכנות ואמצעי סינון צריכה להיעשות בשיתוף בני הנוער, וגם כאן, ככל שמתחילים בגיל מוקדם יותר כך מתקבל הדבר באופן טבעי יותר.

מתוצאות המחקר למדנו, שהרוב המכריע של בני הנוער מעורב באינטרנט בפעילויות שהוגדרו על ידינו כפעילויות שנחשבות "לא מוסריות". כמחצית מבני הנוער גלשו לאתרים פורנוגרפיים, כרבע

הציקו לאחרים, למעלה משליש הורידו עבודות מוכנות מהאינטרנט, כמעט כולם מורידים מוסיקה וסרטים מהאינטרנט וכשליש מסרו פרטים שקריים על עצמם.

לגבי חלק מההתנהגויות הללו, נמצא שאין תמימות דעים האם הן אכן "לא מוסריות", או שמא בסביבת האינטרנט קוד התנהגות שונה ולכן הן כן מקובלות.

יכול להיות שחלק מההסבר לממצאים הוא שקיימים הבדלים בין האוכלוסיות השונות באשר להגדרת המושג "פעילות לא מוסרית" (למשל הצקה), ולכן, כדאי במחקר המשך להגדיר בהגדרה רחבה יותר את המושג תוך הדגמה, ולבדוק אם גם אז יתקבלו אותם הממצאים.

במקביל לממצאים של היקף הפעילויות שנחשבות "לא מוסריות" בסביבת האינטרנט, הגענו לממצאים המעידים על מעורבות נמוכה במיוחד של הורים ומורים בהקשר לגלישת בני הנוער בסביבת האינטרנט. כפי שכותב גרין (2006) לצעירים רבים אין כלים להתמודד עם האתגרים החדשים שמציבה סביבת האינטרנט, אך המבוגרים נעדרים מסביבה זו ואינם מספקים הנחייה מספקת שתורמת לפיתוח השיפוט המוסרי. המלצות אתה מתאימות גם לקו שמובילה ליבינגסטון במחקרה, המגיעות מנקודת המוצא של הדאגה למוגנות בני הנוער, וקוראות להורים להיות יותר מעורבים בפעילות של ילדיהם בסביבת האינטרנט (Livingstone & Bober, 2005).

מגדר, הגדרה דתית וותק הגלישה באינטרנט בשנים הינם נתונים שלא ניתן להשפיע עליהם, על אף שנמצא שיש להם השפעה על ההתנהגות בסביבת האינטרנט. אולם, בתחומים רבים ניתן להשפיע. היקף השימוש בשעות באינטרנט ביום הוא נתון שניתן להשפיע עליו. הממצאים בנושאים הבאים: בנים יחסית לבנות, חילוניים יחסית למסורתיים ולדתיים, בעלי ותק גבוה בגלישה באינטרנט יחסית לוותק נמוך, ובעלי היקף גלישה גבוה ביום יחסית להיקף נמוך, מצביאים על כך שכל אלה נוטים יותר להתנהגות לא מוסרית בסביבת האינטרנט. לכן, כאשר מתכננים את מערך ההסברה, הדיאלוג והפעילויות עם בני הנוער חייבים ממצאים אלה לעמוד לנגד עינינו ולפיהם יש לכוון את המינוח ואת ההדגשים הראויים.

מקורות

אטקינסון, ר"ל, אטקינסון, ר"צ, בס, ד"ג וסמית, א"א (1995). השפעה חברתית. בתוך ע' פז (עורך), **מבוא לפסיכולוגיה**, כרך 3. תל-אביב: לדורי.

ברק, ע' (2006). הפסיכולוגיה של ה"כאילו". **פנים – הקרן לקידום מקצועי, הסתדרות המורים בישראל**, 37, גירסה אלקטרונית.

למיש, ד', ריב"ק, ר' ואלוני, ר' (2009). ילדים ישראלים גולשים באינטרנט: מפאניקה מוסרית להורות אחראית. **מגמות**, מ"ו(1-2), 137-163.

Adam, A. (2002). Cyberstalking and Internet pornography: Gender and the gaze. *Ethics and Information Technology*, 2002(4), 133-142.

Baum, J. J. (2005). CyberEthics: The new frontier. *TechTrends*, 49(6), Sciences Module, 54-55.

Bradley, K. (2006). Internet lives: Social context and moral domain in adolescent development. A preprint of an article accepted for publication in *New Directions for Youth Development*, 108. Retrieved August, 5, 2009, from <http://www.josseybass.com/WileyCDA/WileyTitle/productCd-MHS.html>

Burnam, B. (2005). *Children's reasoning about moral dilemmas involving computers and Internet use in school and at home*. Dissertation, University of Los Angeles.

Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15(1), 68-76.

Collins, M. (1992). *Flaming: The relationship between social context cues and uninhibited verbal behavior in computer-mediated communication*. Retrieved August, 8, 2009, from <http://www.emoderators.com/com/papers/tlames.html>

- European Commission, (2007). *Safer internet for children: Qualitative study in 29 European countries*. European Commission, Directorate-General Information Society and Media, May 2007.
- Gross, E. F. (2004). Adolescent Internet use: What we expect, what teens report. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 25(6), 633-649.
- Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L. & Ólafsson, K.(2009). *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online*. LSE, London. Retrieved 20, July, 2010 from http://eprints.lse.ac.uk/24368/1/D3.2_Report-Cross_national_comparisons-2nd-edition.pdf
- Hinman, L. M. (2005). Virtual virtues: Reflections on academic integrity in the age of the Internet. In R. Cavalier (Ed.), *The Impact of the Internet on our Moral Lives*. Albany: SUNY Press.
- Lenhart, A. (2007). *Cyberbullying and Online Teens*. Washington D.C.: Pew Internet & American Life Project. Retrieved April, 16, 2010 from <http://www.pewinternet.org/pdfs/PIP%20Cyberbullying%20Memo.pdf>
- Lenhart, A. & Madden M. (2007). *Teens' Privacy & Online Social Networks*, Washington D.C.: PewInternet & American Life Project. Retrieved April, 16, 2010 from http://www.pewinternet.org/pdfs/PIP_Teens_Privacy_SNS_Report_Final.pdf
- Livingstone, S. & Beber, M. (2005). *UK children go online: Final report of key project findings* [online]. London LSE research online. Retrived December, 7, 2011 from http://eprints.lse.ac.uk/399/1/UKCGO_Final_report.pdf
- Macgill, A. R. (2007). *Parent and Teenager Internet Use*. Washington D.C.: Pew Internet & American Life Project. Retrieved April, 16, 2010 from http://www.pewinternet.org/pdfs/PIP_Teen_Parents_data_memo_Oct2007.pdf
- Mesch, G. S. (2009a). Parental Mediation, Online Activities, and Cyberbullying. *CyberPsychology & Behavior*, 12(4), 387-393 .
- Mesch G. S. (2009b). Social bonds and Internet pornographic exposure among adolescents. *Journal of Adolescence*, 32(3), 601-618.
- Rheingold, H. (1994). *The virtual community: Finding connection in computerized world*. London: Secker & Warburg.
- Slonje, R. & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying?, *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147–154.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell S. & Tippett N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376–385.
- Stewart, M. (2000). The classroom, board room, chat room and court room: School computers at the crossroads. *School Business Affairs*, 66(9), 23–24.
- Szabo, A. & Underwood, J. (2004). Cybercheats: Is information and communication technology fuelling academic dishonesty? *Active learning in Higher Education*, 5(2), 180–199.
- Willard, N. (1998). *Moral Development in the Information Age*. Paper presented at the Proceedings of the Families, Technology, and Education Conference (Chicago, IL, October 30-November 1, 1997). Retrived 20, January, 2010 from <http://tigger.uic.edu/~lnucci/MoralEd/articles/willard.html>
- Willard, N. (2004). *I Can't See You – You Can't See Me – How the Use of Information and Communication Technologies Can Impact Responsible Behavior*, Retrieved 20, January, 2010 from <http://www.cyberbully.org/docs/disinhibition.pdf>
- Willard, N. (2007). *Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats*. Retrieved 20, January,2010 from <http://www.cyberbully.org/cyberbully/docs/cbcteducator.pdf>